

Dr. iur. cand. Egons Rusanovs

ZAB «Rusanovs & Partneri» advokāts

Bc. iur. Linda Lielbriede

ZAB «Rusanovs & Partneri» jurista palīdze

Bc. iur. Dana Gorina

ZAB «Rusanovs & Partneri» jurista palīdze

XII. “Izmeklēšanas noslēpuma” saprātīgas izmantošanas kontrole (nobeigums)

“Izmeklēšanas noslēpums” kā Latvijas postpadomju perioda kriminālprocesa mantra

Ja iepriekš aplūkots liegums efektīvi īstenot tiesības uz aizstāvību apcietinājuma piemērošanas gadījumā, ko sekmē “izmeklēšanas noslēpuma” atruna,[1] ir vērtējams kā klaji neatbilstošs starptautiskajiem standartiem, tad procesi par noziedzīgi iegūtu mantu Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas kārtībā patlaban jau ir kļuvuši par šīs vārdkopas bakhanāliju [2] kulta vietu. Proti, Kriminālprocesa likums *expressis verbis* nosaka, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir “izmeklēšanas noslēpums”, tamdēļ ar tiem drīkst iepazīties vien stingri noteikts personu loks, turklāt ar mantu saistīto personu tiesības to darīt pilnā apmērā nosaka procesa virzītājs. Turklāt savulaik arī bez tiesībām šo lēmumu pārsūdzēt tiesā. Tas bija raisījis gluži pamatotu pretsparu to vidū, kam šīs tiesības iepazīties ar lietas materiāliem teju visos gadījumos tika liegtas, un jau 2017. gadā šī jautājuma vērtēšanai pievērsās Satversmes tiesa lietā Nr. 2016-13-01.[3]

Likumdevējs tolaik pauda viedokli, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu aizskartās mantas īpašniekam esot pienākums tikai pamatot konkrētās mantas legālo izcelsmi un piederību, proti, tā uzdevums ir iesniegt pierādījumus tam, ka attiecīgās mantas izcelsme ir legāla, “[..] nevis pierādīt, ka procesa virzītāja iesniegtie argumenti un pierādījumi ir nepamatoti vai kļūdaini”. [4]

Vēl jo vairāk, pēc Saeimas domām, ar mantu saistītās personas tiesību ierobežojuma, liedzot iepazīties ar materiāliem, uz kuru pamata veidots pieņēmums par mantas noziedzīgo izcelsmi, cēlonis esot nevis pašas tiesību normas “problēma”, bet gan tās piemērošanas prakses “kļūme”. [5] Saeimas ieskatā, procesa virzītājs varot atbildīgi izsvērt riskus, kas saistīti ar krimināllietas materiālu izpaušanu, un, lemjot par atļaujas piešķiršanu ar mantu saistītajai personai iepazīties ar šiem pierādījumiem, to spēj samērot arī ar citu iesaistīto personu pamattiesībām. [6]

Šeit jāatgādina, ka personas lūgumu par iespēju iepazīties ar lietas materiāliem gan tolaik izlēma, gan arī patlaban izlemj pats procesa virzītājs, pēc būtības – lietas dalībnieks un procesuālais oponents [7] –, kuram likumdevējs turklāt ir uzticējis tiesības pieņemt lēmumu par to, kādā apmērā šāda atļauja būtu piešķirama. Satversmes tiesa tolaik pareizi norādīja, ka šādā gadījumā var rasties pamatotas šaubas par pieņemtā lēmuma objektivitāti un neatkarību. [8] Citiem vārdiem sakot, par procesuālo līdztiesību, nosakot apmēru, kādā katram no procesuālajiem

opponentiem ir tiesības zināt materiālu kopumu, uz kuriem balstīts pieņēmums par mantas noziedzīgo izcelsmi, ir iespējams runāt vienīgi tad, ja tiktu izslēgtas jebkādas šaubas par procesa virzītāja objektivitāti. Turklāt pieņēmums, ka legītīms pamats “izmeklēšanas noslēpuma” “piesaukšanai” kriminālprocesā būtu pierādījumu uzrādīšanas nonākšana pretrunā ar citu personu tiesībām uz taisnīgu tiesu un kriminālprocesa sekmīgas norises apdraudējums,[9] it nemaz nerisina problēmu, ka procesa virzītāju lēmumos par atļaujas piešķiršanu iepazīties ar lietas materiāliem gluži dabiski var iezagties neobjektivitātes ēna.

Patlaban arvien vēl būtu pārāgri apgalvot, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu pušu līdzvērtīgu iespēju princips tiktu nodrošināts pienācīgā apmērā. Šo secinājumu pamato kaut vai tikai apstākļi, ka “izmeklēšanas noslēpuma” aizsardzības nepieciešamība joprojām praksē tiek piesaukta ikreiz, kad persona vēlas saņemt iespēju iepazīties ar materiāliem šajā procesā.[10]

Autoru ieskatā, Satversmes tiesas viedoklis, ka pāragra pierādījumu uzrādīšana varētu apdraudēt citu personu tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu, kā arī kriminālprocesā iesaistīto personu tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību, jo pierādījumi tiktu izplatīti, pirms tos izvērtējusi tiesa,[11] nostatīja paša procesa par noziedzīgi iegūtu mantu atbilstību taisnīguma prasībām un minētā jautājuma par “izmeklēšanas noslēpuma” attiecināmību uz iespējām iepazīties ar lietas materiāliem vērtēšanu uz ļoti slidenas kompromisu takas.

Satversmes tiesa gan bija norādījusi, ka sistēmiska tiesību normu piemērošana sniedz visus nepieciešamos kritērijus samērīga un pamatota lēmuma pieņemšanai. Proti, tas esot pienākums nodrošināt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē un pienākums nodrošināt cilvēktiesības.[12]

Tiesību literatūrā šim Satversmes tiesas viedoklim gan uzreiz tika pausta pamatota kritika, norādot, ka Kriminālprocesa likumā nav rodama vienveidīga izpratne nedz par kritēriju saturu, nedz par to, kā praktiski novērst nepamatotus personu tiesību pārkāpumus, liedzot pilnvērtīgu tiesisko aizsardzību, ja procesā par noziedzīgi iegūtu mantu regulējums par šādiem kritērijiem klusē.[13] Citiem vārdiem sakot, nebūtu kļūdaini apgalvot, ka normatīvais regulējums mantas īpašās konfiskācijas jautājumos, tostarp ar Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas piemērošanu saistītās domstarpības liecina gan par paviršu likumdevēja darbu, gan par neprasmīgu pašu tiesību normu piemērotāju darbu.

Taču arī iespējama arguments, ka pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu sekmētu tas, ja regulējums *expressis verbis* noteiktu kritērijus, kā procesa virzītājam lemt par to, kādā apmērā nodrošināma iespēja iepazīties ar lietas materiāliem, autoru ieskatā ir nepamatots – šādi kritēriji nebūtu vajadzīgi vispār. Prakse liecina, ka, uzsākot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, vairumā gadījumu kopš personas tiesību ierobežošanas, ko radījusi aresta uzlikšana mantai, ir aizritējuši vismaz 22 mēneši, bet vairumā gadījumu – pat arī 31 mēnesis –, liekot vaicāt – kādi gan vēl šeit varētu būt “izmeklēšanas noslēpumi”. Likumdevējam augstsirdīgi piešķirot procesu veicošajām amatpersonām tik ievērojamu laika handikapu, pārējām procesā iesaistītajām personām būtu visnotaļ pamatoti gaidīt, ka tamlīdzīgām atrunām kriminālprocesā vairs nebūtu vietas.

Turklāt, izpildot Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2016-13-01, likumdevējs izvēlējās jau iemīto šauri formālo taciņu – par Satversmei neatbilstošu atzīto Kriminālprocesa likuma 629. panta piekto daļu nemainīgā redakcijā izvēloties pārcelt uz 627. panta ceturto daļu.[14] Vienīgais papildinājums – procesa virzītāja atteikumu par iepazīšanos ar lietas materiāliem nu ir iespēja pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesā, kas izskata procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Tomēr, kā to jau arī norādījuši citi autori, arvien spēkā ir situācija, ka lemt par to, vai vispār rādīt lietas materiālus un, ja jā, tad kādā apmērā, atstāts procesa virzītāja ziņā.[15] Citiem vārdiem, Satversmes tiesas nekonsekvence un lavierēšana ir novedusi pie tā, ka atsevišķas vāras pozitīvās iezīmes, kas iezīmējās pēc šī sprieduma, procesu par noziedzīgi iegūtu mantu harmonizēšanā ar tiesību pamatprincipiem, līdztekus citām patoloģijām, kas šobrīd vērojamas kriminālprocesa attīstībā, rada visnotaļ netikamu kopainu par jaunākajām kriminālpolitiskajām tendencēm Latvijā.

Par to, ka jau atkal noris pakāpeniska virzība uz to status quo, kas bija bijis pirms aplūkotā Satversmes tiesas sprieduma pasludināšanas, likumdevējam (visdrīzāk – atsevišķiem “teorētiķiem” – vanagiem)[16] acīmredzami nerēķinoties ar konstitucionālās tiesas viedokli un “atmetot” jau norādītās atziņas kā nederīgas vai kriminālprocesa efektivitātei neatbilstošas, liecina patlaban izstrādē esošie Kriminālprocesa likuma grozījumi.[17] Autori uz to jau iepriekš vērsa uzmanību,[18] tāpēc šeit vietā vienīgi būtu atgādināt likumdevēja jauno ieceri un tās acīmredzamo pretrunīgumu ar Satversmes tiesas viedokli. Proti, plānotie grozījumi procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošos materiālus arvien atzīs par “izmeklēšanas noslēpumu”, turklāt nosakot, ka iepazīšanās ar tiem pieļaujama, “[..] nodrošinot pierādījumos minēto personu pamattiesību apdraudējuma nepieļaušanu, sabiedrības interešu aizsardzību un neapdraudot kriminālprocesa, no kura izdalīti materiāli, mērķa sasniegšanu”.[19] Savukārt, plānojot izslēgt šīs normas piekto daļu, varbūtējais liegums vai ierobežojums ar šiem pierādījumiem kādā daļā iepazīties, kas būs pavisam noteikti iespējams, ja pēc procesa virzītāja subjektīva ieskata šāda iepazīšanās ar materiāliem varētu apdraudēt materiālos minēto personu pamattiesības, sabiedrības intereses vai kriminālprocesa mērķi, tas jau atkal vairs nebūs pārsūdzams tiesā.

Jebkurā gadījumā – gan kārtējo diskutablu likumdevēja ieceru, gan “izmeklēšanas noslēpuma klauzulas” kontekstā nebūtu par skādi atminēties juridiskajā zinātnē pausto uzskatu, ka tiesības ir saprāta vadīta griba, kas regulē cilvēku izturēšanos sabiedrībā,[20] tamdēļ visnotaļ pamatoti ir uzskatīt, ka tiesību radīšanas process vis nenotiek “[..] likumdošanas mašīnas darbā, bet norisinās tautas [tostarp arī tiesību normu piemērotāju – autoru piezīme] apziņas dziļumos”.[21] Tomēr pēdējo gadu tendences drīzāk liecina, ka likumdošanas process kļuvis par “satrakojušos Saeimas printeri”, [22] nevis racionalitātē balstītu tiesību normu izstrādi.

Amerikas Savienoto Valstu Augstākās tiesas tiesnesis Antonins Skalijs,[23] savulaik raksturojot likumu un tiesas nolēmumu kvalitāti, visai skarbi izteica viedokli, ka “[..] dažkārt [nolēmuma] rezultāts ir tik briesmīgs, jo pats [..] likums ir briesmīgs. Un tamdēļ [arī] uzstādījums ir – tiesneša [rīcības] noteikums ir “mulķības iekšā, mulķības ārā”.[24] Ja [tiesnesim] ir darišana ar nesaprātīgu likumu, [tiesnesim] ir pienākums radīt nesaprātīgu rezultātu.”[25] Turklāt arī no tiesiskas valsts virsprincipa atvasināma izpratne par to, kā nošķirams slikts likums no laba likuma; galu galā – labam likumam ir jānodrošina iespēja tiesām kontrolēt tā ievērošanu.[26] Tādējādi par saprātīgu “izmeklēšanas noslēpuma” pielietošanu vismaz Latvijas gadījumā runāt nebūtu pamata, jo, izpaliekot tiesas kontrolei pār šīs klauzulas nepamatoti plašo izmantošanu, kad vien procesu

veicošajai amatpersonai tas, atsaucoties uz abstraktām kriminālprocesa "interesēm", ir izdevīgi, nav iespējams apgalvot, ka saprātīgi tiek nodrošināta efektīva aizstāvības īstenošana un iespēja iepazīties ar procesa materiāliem vēl pirmstiesas izmeklēšanas laikā.

Šeit arī būtu jāatgādina, ka "[...] izmeklēšanas noslēpums vai nepieciešamība aizsargāt citu personu tiesības nevar kalpot par pamatu tam, lai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu netiktu nodrošināts pušu līdzvērtīgu iespēju princips, proti, tiesības pienācīgi sagatavoties lietas izskatīšanai un tiesības tikt uzklusītam".[27] Citiem vārdiem sakot, personas tiesību pienācīgi sagatavoties lietas izskatīšanai un tiesību tikt uzklusītam aizsardzības nepieciešamība vienmēr ir vērtējama augstāk par interesēm, ko vārdkopa "izmeklēšanas noslēpums" varētu aizsargāt. Tomēr jautājums par "izmeklēšanas noslēpuma" problemātiku, nepamatoti ierobežojot tiesības iepazīties ar lietas materiāliem procesā par noziedzīgi iegūtu mantu pelna plašāku izvērtējumu, kam autori pievērsīsies rakstu sērijā citviet, analizējot Amerikas Savienoto Valstu un citu rietumvalstu praksi.

Patlaban procesa virzītāju galvenais arguments, kas adresēts personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamatojot nepieciešamību paturēt slepenībā daļu no kriminālprocesa laikā savāktās informācijas, ir efektīvas kriminālprocesa norises nodrošināšana. Turklāt tāda prakse liedzot iespēju slēpt citus iespējami nepieciešamos pierādījumus vai traucēt izmeklēšanas norisi. Tomēr – vēlreiz –, turklāt to bija atzinusi arī Satversmes tiesa (lai arī to pasakot ļoti maigi), tiekšanās uz šādu mērķi – tiesību uz informāciju būtisku ierobežošanu vai pat liegšanu – nav attaisnojama, ja tas būtiski ierobežo tiesības uz aizstāvību.[28] Atminoties autoru jau iepriekš norādīto, ka Latvijas kriminālprocesuālajās tiesībās vārdkopas "izmeklēšanas noslēpums" izcelsme drīzāk meklējama Krievijas tiesību sistēmas nereti īpatnajās juridiskajās konstrukcijās, jāuzsver, ka šāda izpratne tomēr nekādi neatbilst Rietumos sastopamajai izpratnei, tostarp – par informatīvajām tiesībām. Arī šis ir jautājums, kas "izmeklēšanas noslēpuma klauzulas" satūra izziņāšanā nedrīkstētu palikt neapskatīts, un autori tam pievērsīsies citviet. Turklāt, aizsteidzoties notikumiem pa priekšu, jāatgādina, ka tāda "[...] kārtība, kad apsūdzība pati mēģina novērtēt neizpaustās informācijas nozīmi aizstāvības nodrošināšanai un izsvērt to ar sabiedrības interesēm paturēt informāciju noslēpumā[...]",[29] nevar tikt uzskatīta par saskanīgu ar tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Lai gan "izmeklēšanas noslēpuma" aizsardzības prasības un atbildība par tā izpaušanu paredzēta vismaz 30 Eiropas Padomes dalībvalstīs, turklāt absolūtā vairumā gadījumu par šādu rīcību nosakot kriminālatbildību,[30] būtisks ir tieši izpratnes un satūra elements, kas Latvijā sastopamo "izmeklēšanas noslēpumu" it nekādi neļauj uzskatīt par radniecīgu tamlīdzīgiem "izmeklēšanas noslēpumiem" citviet Eiropā. Divi ūdens pilieni, neraugoties uz to ārējo līdzību, nav viens un tas pats, jo viens pilienis nokrīt vai nu agrāk vai vēlāk par otru, atrodas augstāk vai zemāk par otru;[31] – līdzīgi tas sakāms par "izmeklēšanas noslēpuma" it kā jēdzienisko nozīmi un tā saturu, kas Latvijas kriminālprocesā ir ieguvis pavisam citādākas aprises nekā to pieprasa pārnacionālo tiesu, tostarp Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse vai, piemēram, Eiropas Savienības līmeņa tiesību akti, kas vērsti uz kriminālprocesuālo standartu tuvināšanu dalībvalstu starpā.

Vēlreiz atminoties iepriekš ieskicēto problēmjaudājumu par iespēju kontrolēt procesa virzītāja lēmumu – atteikumu ļaut personai iepazīties ar lietas materiāliem vai saprast, uz kādu pierādījumu pamata par to tiek izteiktas kādas aizdomas pirmstiesas kriminālprocesa stadijā –, kas turklāt tradicionāli tiek pamatots ar "izmeklēšanas noslēpuma" atrunu, ir jāuzsver, ka normatīvais regulējums šāda lēmuma pārsūdzēšanu jeb pakļaušanu tiesas kontrolei

neparedz,[32] un izskatās, ka arī neparedzēs... Citiem vārdiem sakot, personai tiek liegta pieeja tiesai šā vārda institucionālajā un vistiešākajā nozīmē.

Tiesības – vai nu uz aizstāvību, vai iepazīties ar lietas materiāliem vai veikt jebkuru citu darbību, kuras tiesiskais pilnvarojums rodams kriminālprocesuālā regulējuma sistēmā, – nav jāidentificē tikai ar likumu jeb rakstītām tiesību normām, jo tamlīdzīgs “[..] ieskats ir pielaižams juristam – praktiķim, likumu pielietotājam praksē, arī komentātoram un šauram dogmatiķim; bet jurists teorētiķis, jurists zinātnieks ar šo ieskatu nevar apmierināties”. [33] Turklāt, ja “[..] likumi paši jau būtu īstās tiesības, tad taču juridiskās studijas sastāvētu galvenā kārtā likumu lasīšanā un iztulkošanā, un vienīgā īstā jurisprudences būtu tikai dogmatiskā jurisprudences”. [34] Citiem vārdiem sakot, tamlīdzīgs apziņas šaurums, “izmeklēšanas noslēpumu” izprotot kā viegli pieejamu instrumentu jebkādu personas centienu aizstāvēties apcīršanai jau saknē, vienlaikus atzīst arī to, ka tiesību normai nav jāatbilst nedz cilvēktiesību standartiem, nedz tiesību sistēmai, – pietiekama ir procesa virzītāja iekšējā, subjektīvā pārliecība par lietas materiālu izpaušanas bīstamību.

Tomēr “izmeklēšanas noslēpuma” kontekstā daudz draudīgāks par lietas materiālu izsniegšanu vai iepazīstināšanu ar tiem ir jautājums par to, kamdēļ jeb kā vārdā tie netiek izpausti, proti, kāpēc krimināltiesisko attiecību taisnīga neregulējuma panākšana jau tā agrīnajās stadijās Latvijā tiek saprasta kā “ietaupīšana” uz personas, kurai tiesības uz aizstāvību, tiesību rēķina. Autori jau iepriekš norādīja, ka mūsdienu soda estētika ir mainījusies, vērsot soda simetriju ne vairs uz noziedznieka ķermeni, bet gan uz tā dvēseli – ļaunuma avotu –, kur taču arī rodas nozieguma izdarīšanas priekšstats, [35] tādējādi mainot arī to, ko katrs indivīds uztver par spīdzināšanu.

Nebūtu kļūdaini sacīts, ka gadījumos, kad personas brīvība ar apcietinājuma piemērošanu tiek ierobežota uz aizdomu pamata, pat vēl nepastāvot notiesājošam spriedumam, pirmstiesas procesa laikā tomēr var konstatēt zināmas tortūras [36] (modernā izpratnē) iezīmes, kas vērstas uz to, lai personu izolētu no ģimenes un tuviniekiem. Kā liecina prakses piemēri, “izmeklēšanas noslēpuma” atrunas piemērošana šādos gadījumos vēl jo vairāk varētu mudināt to uztvert par spīdzināšanas elementu nolūkā salauzt nebrīvē esošo.

Tā, piemēram, savulaik normatīvais regulējums paredzēja apcietinātajiem tiesības uz stundu ilgu tikšanos ne retāk kā reizi mēnesī ar radniekiem vai citām personām izmeklēšanas cietuma administrācijas pārstāvja klātbūtnē, turklāt pastāvot iespējai šīs tiesības ierobežot. [37] Normas mērķis bija panākt, lai apcietinātie neizdara jaunus noziedzīgus nodarījumus, nemēģina bēgt no ieslodzījuma vietas, kā arī nesaskaņo liecības. Skaidrojot to, kāpēc tikšanās iespējama vien ieslodzījuma vietas administrācijas pārstāvja klātbūtnē, Saeima tolaik atbildēja, ka citādi “[..] pastāvētu risks, ka tikšanās laikā apcietinātā persona var izpaust kriminālprocesā neiesaistītai personai izmeklēšanas noslēpumu vai citu informāciju (tostarp dot norādījumus liecinieku ietekmēšanai), tādējādi apdraudot kriminālprocesa novešanu līdz likumā paredzētajam krimināltiesisko attiecību taisnīgam neregulējumam”. [38]

Lai gan ar minēto spriedumu apstrīdētā norma redakcijā, kādā tā bija spēkā tolaik, tika atzīta par neatbilstošu Satversmes 96. pantam tiktāl, ciktāl tā neparedz apstākļu individuālu izvērtēšanu, būtisks šai jautājumam ir arī kas cits. Proti, “izmeklēšanas noslēpuma” aizsardzība, pēc likumdevēja

domām, ir nostatāma augstāk par personas, kas apcietināta vienīgi uz aizdomu pamata, tiesībām un vēlmi sastapt ģimenes locekļus. Turklāt, paraugoties uz normatīvā regulējuma saturu un tā piemērošanas praksi, ir jāatzīst, ka tamlīdzīga izpratne prevalē arī šobrīd, turklāt tā ir patiešām neglaimojoša.

Dzīvojot cilvēktiesību attīstības un to aizsardzības nodrošināšanas laikmetā, likumdevējs atteicās no neglīti skanošā slepenības principa, taču acīmredzami nespēja atteikties no priekšrocībām, ko tās rada procesu veicošajām amatpersonām. Citiem vārdiem, aplūkotā retorika apliecina, ka slepenības principa būtība palikusi nemainīga, taču jēdzieniski to aizstājusi vārdkopa “izmeklēšanas noslēpums”.

Mūsai laiku sterili korektā lēmumu pieņēmēju domu apmaiņas vide, vai nu uzskatot, ka ar “izmeklēšanas noslēpuma” jautājumu nekādu neskaidrību nemaz nav, vai izliekoties, ka “pie mums par šādiem jautājumiem nerunā” (ar to domājot iespējamo dažādu iemeslu dēļ) raisīto procesa virzītāju mazspēju procesuālās līdztiesības apstākļos pilnvērtīgi pildīt savas funkcijas),[39] turpina sekmēt netraucētu “izmeklēšanas noslēpuma” pielietošanu vietā un nevietā. Pārprotot tamlīdzīga politikorektuma idejas mērķi, cenšoties aizsargāt to, ko patiesībā aizsargāt nav nepieciešams,[40] bet vienlaikus uz nebēdu un pilnīgi nesaprātīgi ierobežojot personas tiesības kriminālprocesā, “izmeklēšanas noslēpumam” tiek izrādīta pārlietu liela tolerance, kas to pakļauj jautājumam – paciest vai nepieļaut. Tomēr par toleranci būtu pamatoti runāt vien tik ilgi, kamēr pacietēja rīcībā ir pietiekami daudz iespēju situāciju mainīt.[41] “Izmeklēšanas noslēpuma” gadījumā izskatās, ka tādu iespēju gan nav visai daudz...

[1] Skat. plašāk: Rusanovs E., Gorina D., Lielbriede L. “Izmeklēšanas noslēpums” kā Latvijas postpadomju perioda kriminālprocesa mantra. X. “Izmeklēšanas noslēpuma” saprātīgas izmantošanas kontrole. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/280256-turpinajums-x-izmeklesanas-noslepuma-sapratigas-izmantosanas-kontrole/> [aplūkots 2021. gada 27. decembrī];

Rusanovs E., Gorina D., Lielbriede L. “Izmeklēšanas noslēpums” kā Latvijas postpadomju perioda kriminālprocesa mantra. XI. “Izmeklēšanas noslēpuma” saprātīgas izmantošanas kontrole (turpinājums). Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/280283-xi-izmeklesanas-noslepuma-sapratigas-izmantosanas-kontrole-turpinajums/> [aplūkots 2021. gada 27. decembrī].

[2] Bakhanālijas (franču val. bacchanales orgījas < latīņu val. bacchanalia) – uzdzīve, orgījas. Skat. Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Sast. I. Andersona, I. Čerņevska, I. Kalniņa u. c. Rīga: Izdevniecība Avots, 2005, 95.–96. lpp.

[3] Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 “Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

[4] Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 “Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”, institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – viedoklis.

[5] Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 “Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”, 3. punkts.

[6] Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam", institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – viedoklis..

[7] Par to plašāk skat.: Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam", institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – viedoklis. Nedz Saeima, nedz Tieslietu ministrija nepiekrita viedoklim, ka prokurors un procesa virzītājs procesā par noziedzīgi iegūtu mantu būtu uzskatāms par procesuālo oponentu.

[8] Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam", 13. punkts.

[9] Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam", 14.2. punkts.

[10] Sal. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam", 14.1. punkts.

[11] Sal. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam", 14.2. punkts.

[12] Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam", 15.2. punkts.

[13] Kaija S. Izmeklēšanas noslēpums procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. "Socrates", 2017, Nr. 2 (8), 18. lpp.

[14] Skat. 2018. gada 20. jūnija likumu "Grozījumi Kriminālprocesa likumā". Latvijas Vēstnesis, 2018. gada 4. jūlijs, Nr. 132.

[15] Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās – 2018. gada 20. jūnija grozījumi Kriminālprocesa likumā. Jurista Vārds, 2018. gada 14. augusts, Nr. 33 (1039), 10.-21. lpp.

[16] Aukstā kara (1947–1989) laikā ar vārdu "vanagi" tika apzīmēti valstsvīri un militārpersonas, kas sekmēja ASV militārā korpusa attīstību un bruņotu sāncensību ar PSRS. Arī mūsdienā krievu presē šis vārds tiek plaši izmantots, nicīgi apzīmējot rietumvalstu, jo sevišķi ASV, politiķus. Skat., piemēram: Команда русофобов: Байден собирает единомышленников-ястребов. Pieejams: <https://www.vesti.ru/article/2484139> [aplūkots 2021. gada 29. decembrī]; Ястребы с Потомака и жупел военной угрозы. Pieejams: <https://www.golosameriki.com/a/zhupel-voennoi-ugrozy/6235667.html> [aplūkots 2021. gada 29. decembrī], kā arī skat. pazīstamā krievu žurnālista Georgija Arbatova (Георгий Аркадьевич Арбатов, 1923–2010) grāmatu "Ястребы и голуби холодной войны" (2008), kas vēsta par PSRS un ASV politiskajām attiecībām Aukstā kara laikā.

[17] Likumprojekts Nr. VSS–814 "Grozījumi Kriminālprocesa likumā", izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē 2021. gada 26. augustā. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40506859> [aplūkots 2021. gada 7. decembrī].

[18] Rusanovs E., Gorina D., Lielbriede L. "Izmeklēšanas noslēpums" kā Latvijas postpadomju perioda kriminālprocesa mantra. IX. Vārdkopas "izmeklēšanas noslēpums" jēdzieniskās nozīmes meklējumi – pēcreformas periods. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/280202-turpinajums-ix-vardkopas-izmeklesanas-noslepums-jedziesiskas-nozimes-meklejumi-pecreformas-periods/> [aplūkots 2021. gada 29. decembrī].

[19] Likumprojekts Nr. VSS-814 "Grozījumi Kriminālprocesa likumā". Pieejams: http://tap.mk.gov.lv/doc/2021_08/TMLik_230821_KPL_groz.814.docx [aplūkots 2021. gada 7. decembrī].

[20] Šādu tēzi formulēja prof. K. Dišlers, par pamatu izmantojot vācu tiesību filozofa un dabisko tiesību skolas pārstāvja Rūdolfa Štamlera (Karl Eduard Julius Theodor Rudolf Stammler, 1856–1938) sentenci "[s]o ist das Recht: das unverletzbar selbstherrlich verbindende Wollen" (no vācu val. – Tādas ir tiesības: neaizskarama visaugstākā vienojošā griba. Sal. Stammler R. Lehrbuch der Rechtsphilosophie. Berlin und Leipzig: Walter de Gruyer & Co, 1922, S. 59.; skat. arī: Dišlers K. Sabiedriskie un individuālie elementi tiesībās. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr. 1, 1937. gada 1. janvāris, 25. lpp.

[21] Sal. Еллинек Г. Борьба старого права с новым. Москва: К-во Заратустра, 1908, с. 12.

Jāpiebilst, ka minēto Georga Jellineka (Georg Jellinek, 1951–1911) darbu "Der Kampf Des Alten Mit Dem Neuen Recht" no oriģinālvalodas tulkojis Aleksandrs Aleksejevs (Александр Семёнович Алексеев, 1851–1916), Imperatora Maskavas universitātes Juridiskās fakultātes dekāns un emeritētais profesors.

[22] Nicīgi izsmejošie apzīmējumi "satrakojuies printeris" (krievu val. – "взбесившийся принтер") vai "valsts mulķe" (krievu val. – "госдура") – vārdu spēle ar krievu valodas vārdu "Госдума" (Valsts Dome – Krievijas Federācijas parlaments) parādījās 2012.–2013. gadā, kad Krievijas likumdevējs pret Rietumvalstīm vērsta propagandas histērijā, it kā tuvotos pasaules gals, steigā vienu pēc otra pieņēma represīva rakstura likumus.

Госдума: "взбесившийся принтер" или Россия в миниатюре? Pieejams: https://www.bbc.com/russian/russia/2013/03/130303_duma_crazy_printer [aplūkots 2021. gada 12. decembrī].

[23] Antonins Skalija (Antonin Gregory Scalia, 1936–2016) – Amerikas Savienoto Valstu Augstākās tiesas laika posmā no 1986. gada līdz 2016. gadam. Pārstāvēja tiesību formālisma skolu, paužot viedokli, ka tiesnesis, pieņemot spriedumu, nenodarbojas ar likuma radīšanu, un uzskatot – tiesiskumu vislabāk var nodrošināt ar tiesību virsvadību, nevis cilvēku virsvadību (angļu val. – under the rule of law – rather than of men). Pēc A. Skalijas domām, vienīgais attaisnojums tiesnešiem kā demokrātiski neievēlētām amatpersonām pieņemt būtiskus lēmumus par sabiedrību un cilvēku dzīvēm ir apstākļi, ka tiesneši savus lēmumus pieņem būtiski atšķirīgā (ierobežotākā) veidā, salīdzinot ar politikas veidotājiem. Skat. plašāk: Bērtaitis S. Tiesību formālisma krusttēvs: ASV Augstākās tiesas tiesnesis Skalija. Jurista Vārds, 2016. gada 23. februāris, Nr. 8 (911), 30.-31. lpp.

[24] Autori pieļauj, ka šis nav labākais tiesneša A. Skalijas izmantotā izteikuma (oriģ. – garbage in, garbage out) tulkojums latviešu valodā.

[25] Q&A with Justice Antonin Scalia. July 19, 2012. Pieejams: <https://www.c-span.org/video/?307035-1/justice-antonin-scalia-1936-2016> [00:16:47–00:17:03] [aplūkots 2021. gada 8. novembrī].

[26] Skat. par plašāko tiesiskas valsts principa izpratni: Priekulis J. Efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis pret likumu. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021, 109. lpp.

- [27] Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01 "Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam", 15.3. punkts.
- [28] Satversmes tiesas 2014. gada lēmums "Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-11-01", 13. punkts.
- [29] 2019. gada 4. jūnija Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Sigurður Einarsson and Others v. Iceland, para. 91.
- [30] Sal. 2016. gada 29. marta Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Bedā pret Šveici (Bédat v. Switzerland), para. 22.–23.
- [31] Vaintrobs M. Tiesības un valsts jēdziens Fichtes filosofijā. Jurists, 1928. gada novembris, Nr. 6, 172. lpp.
- [32] Skat. plašāk: Rusanovs E., Gorina D., Lielbriede L. "Izmeklēšanas noslēpums" kā Latvijas postpadomju perioda kriminālprocesa mantra. V. "Izmeklēšanas noslēpuma" saprātīgas izmantošanas kontrole. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/280256-turpinajums-x-izmeklesanas-noslepuma-sapratigas-izmantosanas-kontrole/> [aplūkots 2021. gada 22. decembrī].
- [33] Skat. Dišlers K. Sabiedriskie un individuālie elementi tiesībās. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr. 1, 1937. gada 1. janvāris, 3. lpp.
- [34] Dišlers K. Sabiedriskie un individuālie elementi tiesībās. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, Nr. 1, 1937. gada 1. janvāris, 3. lpp.
- [35] Skat. Rusanovs E., Gorina D., Lielbriede L. "Izmeklēšanas noslēpums" kā Latvijas postpadomju perioda kriminālprocesa mantra. V. "Izmeklēšanas noslēpuma" vēsture – 19. gadsimta doktrīna un Latvijas starpkaru perioda kriminālprocess. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/280002-izmeklesanas-noslepums-ka-latvijas-postpadomju-perioda-kriminalprocesa-mantra-v-izmeklesanas-noslepu/> [aplūkots 2021. gada 15. novembrī]. Ar atsauci uz: Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы. Москва: Ad Marginem, 1999, c. 26.
- [36] Tortūra – spīdzināšana, arī moka, mocīšana, lauzīšana (lat. quaestio, tortura, torquere). Sal. Latviešu konversācijas vārdnīca, 157. burtnīca. Rīga: Grāmatu apgādniecība A. Gulbis, 1939, 40101–40102(87). lpp. Skat. arī: Šulcs L. Kriminālprocess. [B.v.]: [b.i.], 1940, 18. lpp.
- [37] Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 13. panta pirmās daļas sestais punkts. [redakcijā, kas bija spēkā līdz 2011. gada 10. augustam].
- [38] Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-42-01 "Par Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 13. panta pirmās daļa 6. punkta vārdu "stundu ilgu" un "cietuma administrācijas pārstāvja klātbūtnē" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam", 3. punkts. Skat. arī: Satversmes tiesas 2009. gada 24. aprīļa lēmums "Par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-02-01", institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – viedoklis.
- [39] Sal. Rusanovs E., Gorina D., Lielbriede L. "Izmeklēšanas noslēpums" kā Latvijas postpadomju perioda kriminālprocesa mantra. III "Izmeklēšanas noslēpuma" vēsture – ja tāda vispār ir (turpinājums). Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/279853-izmeklesanas-noslepums-ka-latvijas-postpadomju-perioda-kriminalprocesa-mantra-iiiizmeklesanas-noslep/> [aplūkots 2021. gada 1. novembrī]
- [40] Sal. Rusanovs E., Skutele S. Konservatīvisms Rodžera Skrūtona izpratnē. Rīga: Rusanovs & Partneri, 2021, 149. lpp.

[41] Sal. Vējš J. Tolerances paradokss. Literatūra un māksla, Nr. 44 (2444), 1991. gada 6. decembris, 14. lpp.